כיתה א' | הלכה ומועדים · חמ"ד | נושא 16 מתוך 17 | תמוז-אב | 45 דק'

חומה, מקדש ותקווה: י"ז בתמוז ותשעה באב

שיעור עדין לכיתה א' על י"ז בתמוז ותשעה באב: מה קרה לירושלים ולבית המקדש, איך מתאבלים, ולמה מחכים לבניין המקדש.

📚 בהתאם לתוכנית הלימודים

לפי תוכנית הלימודים בדינים של משרד החינוך לחמ"ד, **כיתה א'**, הנושא "י"ז בתמוז ותשעה באב": י"ז בתמוז - יום פריצת המצור, ט' באב - שריפת בית המקדש, מנהגי אבלות על חורבן ירושלים

נושא בתוכנית	איפה זה בערכה
י"ז בתמוז - יום פריצת המצור	סיפור החומה, הסבר המורה, שקופיות 2-3, משימה 1 בדף העבודה
ט' באב - שריפת בית המקדש	הסיפור לכיתה, הלכה 4, שקופית 4, משימות 2-3 בדף העבודה
מנהגי אבלות על חורבן ירושלים	הלכות 2, 3, 5, 6 ו-7, פעילות 'מה עושים ומה לא עושים', משימה 3

המקור: תוכנית הלימודים: הלכה כיתות א-ב, מרחב פדגוגי, משרד החינוך. בכיתות א-ב לומדים מחוברות ודפי עבודה של המורה, ולכן הערכה בנויה סביב דפים מוכנים להדפסה.

🧰 הערכה הקבועה של הנושא

1. מערך שיעור מלא למורה (בעמוד הזה)
2. מצגת קצרה לכיתה, מנוקדת
3. דף עבודה לתלמיד: ניקוד מלא ואותיות גדולות
4. תפזורת עם מחוון
5. בוחן 10 שאלות (100 נקודות) עם מחוון

🎯 מטרות השיעור

- התלמידים יספרו שבי"ז בתמוז נפרצה חומת ירושלים.
- התלמידים יספרו שבתשעה באב נשרף בית המקדש.
- התלמידים יכירו כמה מנהגי אבלות: ישיבה על הארץ, נעליים בלי עור ומגילת איכה.
- התלמידים יבינו שהעצב מלווה בתקווה לבניין בית המקדש.

❓ השאלה הגדולה

אֵיךְ אֶפְשָׁר לִהְיוֹת עֲצוּבִים וְגַם לְקַוּוֹת?

ילדים בני שש מכירים עצב, אבל לא אבל של עם שלם. השאלה מחברת את הימים העצובים לתקווה, כדי שהשיעור יסתיים באופק ולא בפחד.

🧪 פתיחה

מביאים תמונה גדולה של הכותל המערבי ומגדל קטן של קוביות. שואלים: 'מי היה בכותל? מה ראיתם שם?'. אחר כך מבקשים מילד להוציא קובייה אחת מתחתית המגדל, וכולם רואים מה קורה לחומה כשנפתח בה חור.

📖 הסבר למורה

י"ז בתמוז ותשעה באב פותחים וסוגרים את 'בין המצרים', שלושה שבועות של אבל על חורבן ירושלים. בי"ז בתמוז, בימי בית המקדש השני, פרצו האויבים את חומת ירושלים. שלושה שבועות אחר כך, בתשעה באב, נשרף בית המקדש.

המשנה במסכת תענית מונה חמישה דברים שקרו בי"ז בתמוז, ובהם שבירת הלוחות בידי משה והבקעת העיר. לכיתה א' מספיק לספר על החומה שנפרצה, ואפשר להזכיר בקצרה את שבירת הלוחות.

בתשעה באב נחרבו שני בתי המקדש: הראשון בימי נבוכדנצר, והשני בימי הרומאים. זה היום העצוב ביותר בשנה. מספרים לילדים שבית המקדש היה 'הבית של ה" בירושלים, שבו התפללו והביאו קורבנות, ושהיום נשאר ממנו הכותל המערבי.

בשלושת השבועות ממעטים בשמחה: לא עורכים חתונות, ויש נוהגים לא להסתפר ולא לברך 'שהחיינו'. מראש חודש אב, בתשעת הימים, ממעטים עוד יותר: לא אוכלים בשר ולא שותים יין, חוץ משבת. יש הבדלים בין העדות בפרטים, כל קהילה לפי מנהגה.

בתשעה באב צמים מהערב עד הערב שלמחרת, לא נועלים נעלי עור, לא רוחצים, ויושבים על הארץ או על כיסא נמוך עד חצות היום. בבית הכנסת קוראים את מגילת איכה ואומרים קינות. ילדים קטנים אינם צמים.

חשוב לסיים בתקווה. הנביא זכריה אמר שהצומות האלה יהפכו לימי שמחה. יש מנהגים שנעשים כל השנה 'זכר לחורבן', כמו שבירת כוס בחתונה, וכולם מבטאים געגוע ותקווה לבניין המקדש.

⚖️ מה לומדים בכיתה א': ההלכות

1. **י"ז בתמוז הוא צום:** מבוגרים צמים מעלות השחר עד צאת הכוכבים. ילדים קטנים אינם צמים. (שולחן ערוך אורח חיים, הלכות תענית)
2. **שלושת השבועות:** מי"ז בתמוז עד תשעה באב ממעטים בשמחה. לא עורכים חתונות, ויש נוהגים לא להסתפר ולא לשמוע מוזיקה שמחה. (שולחן ערוך אורח חיים תקנא ונושאי כליו)
3. **תשעת הימים:** מראש חודש אב ממעטים עוד בשמחה. נוהגים לא לאכול בשר ולא לשתות יין, חוץ משבת. כל קהילה לפי מנהגה. (שולחן ערוך אורח חיים תקנא)

4. **תשעה באב: יום צום:** הצום מתחיל בערב ונמשך עד הערב שלמחרת. ילדים קטנים אינם צמים, אבל גם הם מרגישים שזה יום עצוב. (שולחן ערוך אורח חיים, הלכות תשעה באב)
5. **נעליים בלי עור:** בתשעה באב לא נועלים נעליים מעור. נועלים נעלי בד או גומי, כמו אבלים. (שולחן ערוך אורח חיים תקנד)
6. **יושבים על הארץ:** בליל תשעה באב ובבוקר עד חצות יושבים על הארץ או על כיסא נמוך. בבית הכנסת קוראים איכה ואומרים קינות. (שולחן ערוך אורח חיים תקנט)
7. **זכר לחורבן:** גם בשמחה זוכרים את ירושלים. למשל, בחתונה שוברים כוס, ויש משאירים פינה בבית לא צבועה. (שולחן ערוך אורח חיים תקס)

כל קהילה נוהגת לפי מנהגה ולפי פסיקת רבה.

📜 פסוקים לשיעור

צוֹם הָרְבִיעִי וְצוֹם הַחֲמִישִׁי

(זכריה ח, יט; נבדק מול מכון ממרא)

צום החודש הרביעי הוא י"ז בתמוז, וצום החודש החמישי הוא תשעה באב. מראים שהנביא כבר מנה אותם.

יִהְיֶה לְבֵית יְהוּדָה לְשָׂשׂוֹן וּלְשִׂמְחָה

(זכריה ח, יט; נבדק מול מכון ממרא)

פסוק התקווה לסיום: הימים העצובים יהפכו לשמחה.

חַדֵּשׁ יָמֵינוּ כְּקֶדֶם

(איכה ה, כא; נבדק מול מכון ממרא)

שלוש מילים מסוף מגילת איכה. שרים אותן יחד ומסבירים: ה', תחזיר לנו את הימים הטובים.

📚 סיפור לקריאה בקול

יַלְדָּה אַחַת נָסְעָה עִם סַבָּא לִירוּשָׁלַיִם.

הֵם הִגִּיעוּ לַכּוֹתֶל הַמַּעֲרָבִי.

הַיַּלְדָּה נָגְעָה בָּאֲבָנִים הַגְּדוֹלוֹת.

הִיא רָאֲתָה אֲנָשִׁים מִתְפַּלְּלִים בְּשֶׁקֶט.

הִיא שָׁאֲלָה: סַבָּא, מָה הָיָה פֹּה פַּעַם?

סַבָּא אָמַר: פֹּה עָמַד בֵּית הַמִּקְדָּשׁ.

פַּעַם הָאוֹיְבִים שָׁבְרוּ אֶת הַחוֹמָה, בְּי"ז בְּתַמּוּז.

בְּתִשְׁעָה בְּאָב הֵם שָׂרְפוּ אֶת בֵּית הַמִּקְדָּשׁ.

הַיַּלְדָּה שָׂמָה פֶּתֶק קָטָן בֵּין הָאֲבָנִים.

כָּתוּב בּוֹ: ה', תִּבְנֶה אֶת בֵּית הַמִּקְדָּשׁ מַהֵר.

שאלות על הסיפור:

1. לאן נסעו הילדה וסבא, ומה הם ראו שם?
2. מה קרה בי"ז בתמוז, ומה קרה בתשעה באב?
3. מה כתבה הילדה בפתק, ומה הייתם אתם כותבים?

👩‍🏫 מהלך השיעור (45 דקות)

1. פתיחה: תמונת הכותל ומגדל הקוביות. מוציאים קובייה מלמטה ושואלים מה קרה לחומה. (5 דקות)
2. סיפור: המורה קוראת את הסיפור על הילדה וסבא בכותל, ושואלת את שאלות הסיפור. (7 דקות)
3. הסבר: י"ז בתמוז, החומה שנפרצה. תשעה באב, בית המקדש שנשרף. משתמשים בשקופיות ובפסוק 'צום הרביעי וצום החמישי'. (8 דקות)
4. פעילות: 'מה עושים ומה לא עושים בתשעה באב'. מיון כרטיסיות לשתי קופסאות. (10 דקות)
5. דף עבודה: הילדים עונים על ארבע המשימות. המורה עוברת בין השולחנות. (10 דקות)
6. סיכום ותקווה: כל ילד כותב או מצייר פתק לכותל של הכיתה, ושרים יחד 'חדש ימינו כקדם'. (5 דקות)

🎲 פעילות: מה עושים בתשעה באב? מיון בקופסאות

מה מכינים: שתי קופסאות נעליים, 12 כרטיסיות מצוירות, זוג נעלי בד או כפכפי גומי לדוגמה

1. מכינים שתי קופסאות: אחת עם תמונה של נעלי בד, ואחת עם סימן איקס.

2. מחלקים לקבוצות כרטיסיות עם ציור וכיתוב: יושבים על הארץ, קוראים איכה, נעלי בד, מסיבה, נעלי עור, שירים שמחים.
3. כל קבוצה מקריאה כרטיסייה ומחליטה לאיזו קופסה היא שייכת.
4. בודקים יחד ומסבירים למה. מסיימים בשאלה: מה אפשר לעשות ביום הזה כדי לזכור את ירושלים?

משחק תנועה / שיר: משחק 'חומה': הילדים עומדים במעגל ומחזיקים ידיים כמו חומה. המורה אומרת 'י"ז בתמוז' ושני ילדים משחררים ידיים. כשהמורה אומרת 'נבנה מחדש', כולם מתחברים שוב וקוראים 'חדש ימינו כקדם'.

🤝 התאמה לכל התלמידים

תמיכה: מקריאים את המשימות בקול ומשתמשים בכרטיסיות התמונה. ילד שעדיין לא קורא יכול לענות על משימת המיון בהצבעה על תמונה.

אתגר: קוראים מעולים יקראו בעצמם את הסיפור ויכתבו שני משפטים: מה קרה בכל אחד מהימים.

🏠 מכתב קצר להורים

היום למדנו על י"ז בתמוז ותשעה באב, הימים שבהם נפרצה חומת ירושלים ונשרף בית המקדש. דיברנו על מנהגי האבל ועל התקווה שבית המקדש ייבנה. הציעו לילד לספר לכם מה ראה בתמונת הכותל, וחפשו יחד תמונה של ירושלים העתיקה.

💡 הערות למורה

- הנושא נלמד לרוב לפני סוף השנה, בסיון או בתחילת תמוז, כי הימים עצמם בחופש הגדול.
- מספרים בעדינות: בלי תיאורי מלחמה, הרג או רעב. מדגישים את החורבן של הבית ואת התקווה.
- ילדים קטנים אינם צמים. אין לעודד ילד בכיתה א' לצום.
- פרטי המנהגים בשלושת השבועות שונים בין העדות. מציגים 'יש נוהגים ויש נוהגים' ולא בודקים זאת בבוחן.

📝 בדף העבודה

4 משימות קצרות עם ניקוד מלא ואותיות גדולות, ומחוון בעמוד השני. אפשר לצרף את התפזורת כמשימת המשך.

לדף העבודה ←

מקורות

- תוכנית הלימודים: הלכה כיתות א-ב (משרד החינוך, מרחב פדגוגי)
- זכריה ח, יט (מכון ממרא)
- זכריה ח, יט (מכון ממרא)
- איכה ה, כא (מכון ממרא)

החומר נכתב במקור לאתר. הניקוד נעשה בעזרת מנקד ממוחשב (דיקטה) ונבדק במדגם. נוצר בבינה מלאכותית.

מחוון: י"ז בתמוז ותשעה באב

1. י"ז בְּתַמּוּז ← שָׁבְרוּ אֶת הַחוֹמָה · תִּשְׁעָה בְּאָב ← שָׂרְפוּ אֶת בֵּית הַמִּקְדָּשׁ · הַכּוֹתֶל הַמַּעֲרָבִי ← נִשְׁאַר עַד הַיּוֹם
2. תִּשְׁעָה בְּאָב
3. ✓ בְּתִשְׁעָה בְּאָב יוֹשְׁבִים עַל הָאָרֶץ · ✗ בְּתִשְׁעָה בְּאָב נוֹעֲלִים נַעֲלֵי עוֹר · ✓ בְּתִשְׁעָה בְּאָב קוֹרְאִים אֶת מְגִילַת אֵיכָה
4. ציור אישי. לבדוק שהציור מתאים לנושא, ולעודד לכתוב מילה אחת.